

JAN RENKEMA

Verwarwoordenboek

BOOM
AMSTERDAM

afdoende / voldoende

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **afdoende** doeltreffend, overtuigend
Als u van mening bent dat u niet afdoende geïnformeerd bent, kunt u contact met ons opnemen.
- ▶ **voldoende** genoeg, toereikend
Ik hoop dat ik hiermee uw vraag voldoende heb beantwoord.

Uiteraard kan een vraag ook *afdoende* worden beantwoord. Bij *voldoende* gaat het er om dat er nog wel meer te antwoorden valt, maar dat het antwoord adequaat is. *Afdoende* is veel sterker. De schrijver gaat er dan van uit dat de ontvanger overtuigd is.

afgelasten / aflassen

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **afgelasten** besluiten dat iets niet doorgaat
Vanwege een sterfgeval gelastte de scheidsrechter de wedstrijd af.
- ▶ **aflassen** de laatste laslaag aanbrenge
Ik moet weg, kun jij dit even aflassen?

Het woord *aflassen* wordt ook gebruikt in de betekenis van *afgelasten*. Dit is niet correct, maar wel begrijpelijk, want *afgelasten* komt veel vaker voor als voltooid deelwoord *afgelast* dan in enige andere vervoeging, bijvoorbeeld in *De wedstrijd is afgelast*. Maar *ge* uit *afgelasten* is niet *ge* van het voltooid deelwoord, maar onderdeel van het werkwoord. En als een werkwoord met *ge-* begint, zoals *gebruiken*, krijgt het voltooid deelwoord niet nog een keer *ge*. Onze taal stottert niet: het voltooid deelwoord van *gebruiken* is niet *gegebruikt*. Vandaar dat de werkwoorden *aflassen* en *afgelasten* in het voltooid deelwoord dezelfde vorm hebben:

werkwoord:	afgelasten	aflassen
voltooid deelwoord:	afgelast	afgelast

behoren / horen

Er is geen betekenisverschil, het gaat om een verschil in stijl. Beide vormen zijn goed. *Behoren* is iets formeler. Er zijn taalgebruikers die vinden dat je *dat behoort niet* niet hoort te schrijven. Maar daar (be)hoeft niemand zich iets van aan te trekken. Zonder *be-* leest het soms net iets (ge)makkelijker. Voor meer van deze woordparen kijkt u bij *behoeven / hoeven*.

bekend, door / om / van

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **bekend door** de oorzaak van het bekend zijn
Het verhaal uit het boek De Tweeling is bij de meeste mensen alleen bekend door de film.
- ▶ **bekend om** bekend door een opvallende eigenschap of prestatie
Hij staat bekend om zijn impulsief optreden.
- ▶ **bekend van** bekend door aanwezigheid in de media
Deze presentator is alleen bekend van het onthijtnieuws.

Natuurlijk kan men ook zeggen dat een regisseur *bekend* is om zijn film, maar dan bedoelt men zijn prestatie.

beklag, doen / maken

Er is geen betekenisverschil.

- ▶ **beklag doen** een klacht indienen
De vrouw wilde alleen haar beklag doen omdat zij het niet eens was met de bekeuring.
- ▶ **beklag maken** een klacht indienen
Vandaag gaat mijn Belgische collega beklag maken over de arbitrage.

Zijn beklag doen komt veel meer voor, en sommigen zien in *zijn beklag maken* een anglicisme (*to make a complaint*). Maar in Vlaanderen is *zijn beklag maken* heel gebruikelijk.

immers / namelijk

Er is een klein betekenisverschil.

- ▶ **immers** reden, argument (dat weet je toch)
Komt Piet nog? Nee, hij is immers ziek. Had ik toch verteld?
- ▶ **namelijk** reden, argument (te weten)
Komt Piet nog? Nee, hij is namelijk ziek. Ik kreeg zojuist een telefoontje.

Beide woorden geven een reden of argument. Het verschil zit in de veronderstelde kennis bij de lezer. *Immers* betekent immers / namelijk dat de schrijver ervan uitgaat dat het vermelde feit bekend is bij de lezer; bij *namelijk* is dat niet zo. Moet in de vorige zin nu *immers* of *namelijk* staan? Het moet *immers* zijn, omdat het direct daarboven is uitgelegd. Het woordje *immers* kan vaak vervangen worden door *toch*. Maar dit verraadt wel enig ongeduld van de schrijver die vindt dat de lezer toch echt even niet goed heeft opgelet.

in geval van / ingeval

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **in geval van** bij, tijdens (omschrijvend voorzetsel)
De lift niet gebruiken in geval van brand.
- ▶ **ingeval** als (voegwoord)
Meldt u zich terstond ingeval u diefstal vermoedt.

Dus: *De aftrekmogelijkheid is niet van toepassing: (a) in geval van overlijden van de belastingschuldige; (b) ingeval het huis wordt verhuurd.*

In een enkel geval betekenen twee woorden aaneen iets anders dan wanneer er een spatie tussen staat. Voor een lijst met woordparen waarbij een spatie betekenisverschil geeft, kijkt u bij *achter elkaar / achterelkaar*.

kus / zoen

Er is geen betekenisverschil, het gaat om een verschil in gebruik.

- ▶ **kus** aanraking met de lippen (eerder teder, vriendschappelijk)
De pastoor vond het goed dat bruid en bruidegom elkaar zouden kussen voor het altaar, maar vond zoenen ongepast.
- ▶ **zoen** aanraking met de lippen (eerder intiem, erotisch)
Als je begint met zoenen, blijf dan wel kijken om te voorkomen dat de kus op de wenkbrauwen belandt.

De woorden hebben nagenoeg dezelfde betekenis, en kunnen vaak zonder bezwaar door elkaar worden gebruikt. Een zoen duurt vaak wel iets langer dan een kus. Vroeger had *zoen* de voorkeur in de Randstad, en *kus* in andere delen van Nederland en in Vlaanderen.

Aan samenstellingen met *kus* of *zoen* is nog te zien dat een zoen erotisch is:

- ▶ handkus
- ▶ klapzoen
- ▶ judaskus
- ▶ tongzoen
- ▶ kushandje
- ▶ zuigzoen

We zullen niet snel spreken over een *zuigkus* of een *smakkus* of een *handzoen* of een *vredeszoen*. Toch bestaan er ook niet-erotische zoenen. Want wat doen in het kinderliedje Pim en Ploen? Die geven elkaar een zoen.

kwartaal / trimester

Er is geen betekenisverschil, wel een verschil in gebruik.

- ▶ **kwartaal** een kwart van een jaar, meestal januari–maart, april–juni, juli–september, oktober–december
De cijfers over het derde kwartaal vertonen een stijging ten opzichte van het eerste kwartaal.
- ▶ **trimester** een periode van drie maanden
Als een schooljaar bestaat uit drie trimesters, hebben leerlingen dan drie maanden vakantie?

O

officieel / officieus

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **officieel** erkend door het bevoegd gezag, wettig, plechtig
Eigenlijk is 'een officiële plechtigheid' een pleonasme, maar wie stoort zich daar nou aan?
- ▶ **officieus** niet-officieel, onofficieel
Voor het zwarte circuit bestaat ook de ietwat verhullende term 'officieuze economie'.

En voor de taalliefhebber beide woorden in één zin: *Officieel weet ik van niets, maar officieus is mij al iets meegedeeld.*

ofwel / oftewel

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **ofwel** of (met nadruk)
De kinderrechter zal haar ofwel maatregelen opleggen ofwel doorverwijzen naar een gewone rechter.
- ▶ **oftewel** met andere woorden (nadere omschrijving)
Waarom zouden we kiezen voor 'freeware' oftewel gratis software?

Ofwel wordt ook gebruikt in de betekenis van 'oftewel', oftewel het onderscheid tussen *ofwel* en *oftewel* wordt niet door iedereen gebruikt. Maar het onderscheid blijft handig.

Ofwel komt vaak in tweevoud voor. Soms wordt het tweede *ofwel* vervangen door *oftewel*: *Ik wilde vroeger ofwel een beroemde filmster oftewel een prima ballerina worden.* Dit is niet aan te raden. De lezer kan dan denken dat er een nadere omschrijving is bedoeld.

veejay / vj

Er is geen betekenisverschil, het gaat om een verschil in spelling. Beide varianten voor *videojockey* zijn juist. Er zijn meer afkortingen die een notatie als afkorting en als letteruitspraak kennen. Voor een overzicht van deze woordparen kijkt u bij *beha / bh*.

veer, de / het

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **de veer** elk van de pennen waarmee vogels zijn bedekt; spiraalvormige draad
*Van een veer van een Vlaamse gaai kun je goed een pen maken.
De veren van deze matras piepen bij elke beweging die je maakt.*
- ▶ **het veer** vaartuig dat een verbinding over een water onderhoudt
Alleen in de zomermaanden kun je hier met het veer naar de overkant varen.

Bij een aantal woorden geeft het lidwoord betekenisverschil. Voor andere min of meer bekende voorbeelden kijkt u bij *de blik / het blik*.

vegetariër / vegetarisch

Er is een betekenisverschil en een verschil in combinatie-mogelijkheden.

- ▶ **vegetariër** iemand die geen vlees eet
Na een film over de bio-industrie besloot onze dochter vegetariër te worden.
- ▶ **vegetarisch** zonder vlees; vegetariër zijnd
Dit restaurant heeft uitstekende vegetarische menu's.

Tegenwoordig wordt *vegetarisch* ook gebruikt in de betekenis 'vegetariër zijnd'. Dus kan iemand zeggen: *Maaïke is vegetarisch*.

Voor meer woordparen waarbij een *e* tot een betekenisverschil kan leiden, kijkt u bij *bandeloos* / *bandloos*.

wettelijk / wettig

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **wettelijk** in de wet vastgelegd
Let wel, we spreken hier over een wettelijke bepaling.
- ▶ **wettig** geldig, in overeenstemming met de wet
Ook een pinpas is een wettig betaalmiddel.

Volgens advocaten kan een actie *wettelijk* zijn zonder *wettig* te zijn. Dit is het geval bij een immorele wet. Interessant, maar voor niet-juristen wel moeilijk.

De betekenisvariatie bij woorden op *-elijk* en *-ig* is bijzonder grillig. Zie ook *zedelijk* / *zedig*. Zie voor *onwettig* en *wetteloos*: *-loos* / *on-*.

worstelen, met / tegen

Er is een klein betekenisverschil.

- ▶ **worstelen met** vechten tegen, moeite hebben met
Hij worstelde met de vraag wat God nu precies doet in deze wereld.
- ▶ **worstelen tegen** vechten tegen
Hij worstelde tegen de opkomende slaap.

De voorzetsels *met* en *tegen* hebben dezelfde betekenis, maar *met* kan ook de meer algemene 'moeite'-betekenis hebben. In sommige gevallen kunnen beide betekenissen van toepassing zijn in: *Hij heeft jarenlang geworsteld met zijn homoseksualiteit.*

- ▶ **zonodig** zoals altijd
Hij moest weer zonodig grappig doen.

In een enkel geval betekenen twee woorden aaneen iets anders dan wanneer er een spatie tussen staat. Voor een lijst met woordparen waarbij een spatie betekenisverschil geeft, kijkt u bij *achter elkaar / achterelkaar*.

zo veel / zoveel

Er is een betekenisverschil.

- ▶ **zo veel** tegenovergestelde van 'zo weinig'
Waarom zouden er zo veel afmeldingen zijn?
Je moet zo veel mogelijk proberen rust te nemen.
De directeur verdient drie keer zo veel als de secretaresse.
- ▶ **zoveel** overige gevallen
Zoveel hoofden, zoveel zinnen.

Bij *zoveel* zonder spatie gaat het vaak om een niet nader te bepalen hoeveelheid of om een graadaanduiding. Het onderscheid blijft lastig. Want ook *zoveel hoofden* kun je zien als het tegenovergestelde van *zo weinig hoofden*. En in *zo veel mogelijk* verdwijnt met de nadruk op *mogelijk* de tegenovergestelde betekenis van *zo weinig mogelijk*.

Soms helpt de volgende vuistregel: schrijf een spatie als beide woorden *evenzoveel* klemtoon krijgen; schrijf aaneen als *zo* of *veel* alle klemtoon naar zich toetrekt. Vergelijk:

- *Ik heb niet zo veel op met die jongen.*
(twee keer kleine klemtoon)
- *Dit kost zestien euro zoveel.*
(zo extra klemtoon, veel geen klemtoon)
- *Ach, je kunt wel zoveel willen.*
(zo geen klemtoon, veel extra klemtoon)

Maar de volgende voorbeelden bewijzen dat de regel lang niet altijd opgaat: